

Balıkesir İli Futbol Hakemlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi

Ahmet Haktan SİVRİKAYA¹, Mehmet Haluk SİVRİKAYA²

¹Balıkesir Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Balıkesir
²Atatürk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Erzurum

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmanın amacı, Balıkesir ilinde görev yapan futbol hakemlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesidir. Betimleyici tipteki araştırmanın evrenini Balıkesir’de görev yapan faal futbol hakemleri oluşturmuştur. Araştırmada basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma 1 Ocak 2016-15 Nisan 2016 tarihleri arasında toplam 100 (92 Erkek, 8 Kadın) hakem üzerinde yapılmıştır. Araştırmada Maslach ve arkadaşları tarafından (1996) geliştirilen, Ceylan ve Tiryaki tarafından (2001) Türkçe’ye uyarlanan Maslach Tükenmişlik Ölçeği ile araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Ölçek 15 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğinin alt boyutları Tükenme, Kuşkuculuk ve Mesleki Yeterlidir. Cronbach Alpha katsayısı .82 bulunmuştur. Veriler SPSS 22 istatistik paket programında analiz edilmiştir. Yapılan normalite testinde (Shapiro Wilk Testi) veriler normal dağılım göstermediği için non-parametrik analizlerle (Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis testleri) incelenmiştir. Anlamlılık düzeyi olarak $p<0.05$ değeri kabul edilmiştir. Hakemlerin yaş ortalaması $27.03\pm 4,7$, %92’si erkek, %20’si 6-10 yıl hizmet yılına sahip, %16’sı ulusal hakem, %79’u il hakemi, %5’i bölgesel amatör hakem, %75’i lisans mezunudur. Ölçek toplam puan ortalaması (42.86 ± 15.03) olarak bulunmuştur. Hakemlerin ölçek puanlarına bakıldığında, en yüksek ortalama değeri mesleki yeterlik boyutunda (29.60 ± 7.24), en düşük ortalama değeri ise kuşkuculuk boyutunda (4.10 ± 6.31) aldıkları görülmektedir. Hakemlerin cinsiyetlerine göre ölçek puanlarına bakıldığında, kadın hakemlerde en yüksek puanın tükenme alt boyutunda (52.44), erkek hakemlerde ise; en yüksek puanın kuşkuculuk alt boyutunda (51.61) olduğu görülmektedir. Araştırmada hakemlerin tükenmişlik düzeylerinin orta derecede olduğu bulunmuştur. Hakemlerin mesleki yeterlik boyutunun yüksek, kuşkuculuk boyutunun ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Yaş, cinsiyet, hizmet yılı, kategori ve eğitim durumları ile ölçek puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değer bulunmamıştır.

Anahtar sözcükler: Futbol, Futbol hakemi, Hakemlik, Mesleki tükenmişlik

Reviewing Professional Burnout Levels of Football Referees

Abstract

This study aimed at reviewing professional burnout levels of football referees. The population of this descriptive study was consisted of active football referees who worked in Balıkesir Province. No sampling was made and a total of 100 referees (92 male referees, 8 female referees) who accepted to take part in the study between the 1st of January and the 15th of April, 2016 were included in the study. In the study; Maslach Burnout Inventory developed by Maslach et al (1996) and adapted into Turkish language by Ceylan and Tiryaki (2001) and Information Request Form designed by the researcher were used. The inventory is consisted of 15 items and 3 subdimensions. The subscales are exhaustion, cynicism and professional efficacy. Cronbach Alpha coefficient was found as .82. Data were processed with SPSS 22 statistical package program. Since data did not follow a normal distribution according to normality test (Shapiro Wilk Test), data were analyzed with non-parametric analyses (Mann Whitney-U and Kruskal Wallis tests). Significance test was set at $p<0.05$. Average age of the participants was 27.03 ± 4.7 years, 92% of the participants were male, 20% of them had a professional experience of 6-10 years, 16% of them were national referees, 79% of them were provincial referees, 5% of them were regional referees and 75% of them graduated from master degrees. Total average score of the inventory was 42.86 ± 15.03 . When referees' inventory scores were investigated, it was identified that highest score (29.60 ± 7.24) was obtained in professional efficacy while the lowest score was obtained in cynicism (4.10 ± 6.31). When referees' inventory scores were investigated in terms of sex, it was found that highest score of female referees (52.44) was obtained in exhaustion while the highest score of male referees was obtained in cynicism (51.61). In the study referees' burnout level was found to be at a moderate level. Referees' professional efficacy was high while their cynicism was low. It was found that there was statistically significant correlation among age, sex, professional service time, category and educational status and inventory scores.

Keywords: *Football, Football referee, Refereeing, Professional burnout*

Giriş

Genel anlamda hakem, aralarındaki anlaşmazlığı çözmesi için iki tarafın başvurduğu kimse ya da kendine seçme yetkisi verilen bilirkişi, yargı sahibi anlamına gelmektedir. Spor kavramı içerisinde ise, herhangi bir müsabakayı, oyunu idare etmek üzere, karşılıklı iki takımın haklarını çiğnemenen ve tarafsızlık ilkelerine bağlı kalarak, en iyiyi gerçekleştirmek amacıyla, oyun kurallarını uygulama işi için oyun alanında bulunan kişiye "hakem"; bu kişinin saha içerisinde yaptığı hareketlerle, verdiği kararlarla ve uyguladığı yöntemlerle, icra ettiği işe ise "hakemlik" denir (Morgan, 1980).

Futbol hakemliği, psiko-sosyal ve bilişsel (zihinsel) yönleri olan ve futbol oyun kurallarını uygulamaya dayalı fiziksel bir aktivitedir. Futbol hakeminin yetkileri, sahaya girdiği andan itibaren başlar, oyunun devam ettiğini süreler dâhil, müsabakanın bitimine kadar sürer (IFAB, Oyun Kuralları, 2018).

Hakem, sportif çatışmayı önleyen, barışı ve adaleti sağlayan bir mekanizma durumundadır. Çünkü onun verdiği her karar, sonuç üzerinde etkili olmaktadır. Sonuç üzerinde bu denli etkiye sahip olan hakemler verdikleri kararlar neticesinde bazen övgüler, bazen de büyük eleştiriler almaktadırlar. Futbol Hakemi; herhangi bir müsabakayı, oyunu yönetmek veya idare etmek üzere, karşılıklı iki takımın haklarını

çığnemen ve tarafsızlık ilkelerine bağlı kalarak, en iyiyi gerçekleştirmek amacıyla, oyun kurallarını uygulama işi için oyun alanında bulunan kişidir (Orta, 2005).

Hakemlik; futbolun altın üçgeninin (seyirci, oyuncu) en önemli köşesini oluşturmaktadır. Futbol artık sadece spor dalı olmaktan çıkmıştır. Artık bir sektör hem de büyük rakamların söz konusu olduğu bir sektör haline gelmiştir. Hakem de bunun bir parçasıdır. Kısa sürede çok sayıda karar verme görevi içeren mesleklerden biri futbol hakemliğidir (Uzun, 2004).

Tükenmişlik, fiziksel hastalıklarla karakterize olan, işe ilişkin stresin kronik bir periyodundan sonra, ruhsal ve fiziksel enerji azalması durumu olarak kullanılan bir terimdir. İlk kez Freudenberg (1974 ve 1975) tarafından ortaya konan tükenmişlik kavramı başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya insanın iç kaynakları üzerinde karşılanamayan istekler sonucunda ortaya çıkan bir tükenme durumu olarak tanımlanmıştır (Freudenberg, 2002). Daha sonra Maslach ve Jackson (1981), tükenmişliği; insanda ortaya çıkan fiziksel bitkinlik, uzun süren yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk duyguları ile birlikte bireyin yaptığı işe, hayata ve diğer insanlara karşı gösterdiği olumsuz tutumları kapsayan fiziksel ve zihinsel boyutlu bir sendrom olarak tanımlamışlardır (Christian, 2002).

Cardinell (1981), tükenmişliği daha geniş bir anlamda ifade ederek; bireyin hayatında ortaya çıkan ciddi bir rahatsızlık belirtisi ve orta yaş krizi olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda birçok insanın orta yaşlarda kariyer ve statü kazanma isteği başta olmak üzere, sosyal içerikli bazı problemler nedeniyle tükenmişlik yaşadıklarını ifade etmiştir. Pines ve Maslach (1998), tükenmişliği olumsuz benlik kavramı, olumsuz iş tutumları, insanlarla ilgi ve duygu kaybının gelişmesini kapsayan fiziksel ve duygusal tükenme olarak tanımlamışlardır (Kavla, 1998).

Mesleki Tükenmişlik: Bireylerin iş yaşamında insanlarla yüz yüze çalışmalarından dolayı yine insanlardan kaynaklanan ve bireylerde oluşan fiziksel, duygusal, ruhsal ve sosyal enerji kaybı olarak özetlenebilir (Kavla, 1998). Tükenmişlik sendromu insanlarla yoğun biçimde yüz yüze ilişkide bulunan meslek gruplarında daha çok karşımıza çıkmaktadır. Bu meslek grupları hemşirelik, hekimlik, fizyoterapistler, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, psikolojik danışmanlar, psikologlar, diş hekimleri, polisler ve yöneticilerdir (Ergin, 1999).

Dünyada ve Türkiye’de diğer spor dallarına göre futbolun çok önemli bir spor dalı olduğu bilinmektedir. Futbolun olduğu kadar futbolcuların ve futbol hakemlerinin de büyük ilgi çektiği görülmektedir. Türk futbol hakemliğinin dünya çapında iyi bir yere geleceği beklentisi, hakemlerimizin sorunlarının bilinmesi ve çözülmesi ile mümkün olacaktır. Hakemlerin başarılarını olumsuz yönde etkileyen bu sorunların neler olabileceği spor bilimcilerinin merakını uyandırmaktadır. Bu sebepten dolayı futbol hakemlerini etkileyen değişkenlerin bilinmesi ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin

incelenmesine gerek duyulmuştur. Bu noktadan hareket ederek bu araştırmanın amacı futbol hakemlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Araştırma Grubu

Betimleyici tipteki araştırmanın evrenini Balıkesir İlinde görev yapan faal 178 futbol hakemi oluşturmuştur. Araştırmada basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma 1 Ocak 2016-15 Nisan 2016 tarihleri arasında toplam 100 (92 Erkek, 8 Kadın) hakem üzerinde yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama işlemine başlamadan önce Balıkesir Üniversitesi ile Balıkesir merkez futbol hakem komitesinden gerekli izinler alınmıştır. Hakemlere araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilerek araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair sözlü onamları alınmıştır. Veri toplama araçları araştırmaya dâhil edilen hakemlerle yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır.

Veriler bir form ve bir ölçekle toplanmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik bilgilerinin toplanması için araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ile katılımcıların tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi için Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda hakemlerin yaşı, cinsiyeti, kategori, çalışma yılı, eğitim durumu ile ilgili sorular bulunmaktadır.

Maslach Tükenme Ölçeği

Maslach ve arkadaşları tarafından (1996) geliştirilen Ceylan ve Tiryaki tarafından (2001) Türkçe'ye uyarlanan Maslach Tükenme Ölçeği 15 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğinin alt boyutları Tükenme (5 madde), Kuşkuculuk (4 madde) ve Mesleki Yeterlik'den (6 madde) oluşmaktadır. Bu araştırmada Maslach Tükenme Ölçeği Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı .82, iç tutarlık katsayısı ise .81 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan puanın artması tükenmişliğin yükseldiğini göstermektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler Statistical Package for Social Sciences for Windows (SPSS 22.0) istatistik paket programında analiz edilmiştir. Hakemlerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin bulguların sayı-yüzde dağılımları yapılmış, ölçek puan ortalamalarının min-max değerleri alınmıştır. Hakemlerin yaş grupları, cinsiyetleri, hizmet yılları, kategorileri ve eğitim durumları ile ölçek puan ortalamaları arasındaki karşılaştırmalar, yapılan normalite testinde (Shapiro Wilks Testi) veriler normal dağılım göstermediği için non-parametrik analizlerle (Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis testleri) incelenmiştir. İstatistiksel testlerin anlamlılık düzeyi olarak $p < 0.05$ değeri kabul edilmiştir (Alpar, 2018). Homojenlik testinde sadece yaş değişkeninde anlamlı değer elde edilmiştir.

Tablo 1. Araştırma kapsamına alınan hakemlerin tanıtıcı özellikleri (n=100)

TANITICI ÖZELLİKLER		N	%
Cinsiyet	Kadın	8	8
	Erkek	92	92
Yaş	18-21	11	11
	22-25	24	24
	26 ve üzeri	65	65
Hizmet Yılı	1-5 yıl	61	61
	6-10 yıl	20	20
	11 yıl ve üzeri	19	19
Kategori	Ulusal	16	16
	İl hakemi	79	79
	Bölgesel	5	5
Eğitim durumu	Lisans	75	75
	Yüksek lisans	6	6
	Doktora	1	1
	Diğer	18	18

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan hakemlerin yaş ortalamasının 27.03 ± 4.7 olduğu, %8'inin kadın, %92'sinin erkek, %61'inin 1-5 yıl, %20'sinin 6-10 yıl, %19'unun 11 yıl ve üzeri hizmet yılına sahip, %16'sının ulusal hakem, %79'unun il hakemi, %5'inin bölgesel hakem, %75'inin lisans mezunu, %6'sının yüksek lisans mezunu, %1'inin de doktora mezunu olduğu görülmektedir.

Bulgular

Tablo 2. Hakemlerin Maslach Tükenme Ölçeği toplam puanı ve alt boyutlara ait puan ortalamalarının dağılımı (n=100)

Maslach Tükenme Ölçek Puanı ve Alt Grupları	Min.	Max.	X± SD
Tükenme	0	30	9.16±8.03
Kuşkuculuk	0	24	4.10±6.31
Mesleki Yeterlik	0	36	29.60±7.24
Ölçek Toplamı	0	90	42.86±15.03

Araştırmaya katılan hakemlerin ölçek alt boyutlarından aldıkları puanlara bakıldığında, en yüksek ortalama değeri mesleki yeterlik boyutunda (29.60 ± 7.24), en düşük ortalama değeri ise kuşkuculuk boyutunda (4.10 ± 6.31) aldıkları görülmektedir.

Tablo 3. Hakemlerin cinsiyetlerine göre Maslach Tükenme Ölçeği puanları dağılımı (n=100)

Maslach Tükenme Ölçek Puanı ve Alt Grupları	Kadın(n=8) Mean Rank	Erkek (n=92) Mean Rank	Anlamlılık U ve P
Tükenme	52.44	50.33	352.500 .844
Kuşkuculuk	37.69	51.61	265.500 .174
Mesleki Yeterlik	49.44	50.59	359.500 .913
Ölçek Toplamı	47.88	50.73	347.000 .789

Araştırmaya katılan hakemlerin cinsiyetlerine göre Maslach Tükenme Ölçek puanlarına bakıldığında, kadın hakemlerde en yüksek puanın tükenme alt boyutunda

(52.44), en düşük puanın ise kuşkuculuk boyutunda (37.69) olduğu; erkek hakemlerde en yüksek puanın kuşkuculuk boyutunda (51.61), en düşük puanın ise tükenme boyutunda (50.33) olduğu görülmektedir. Hakemlerin cinsiyetlerine göre ölçek puanlarına bakıldığında İstatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Hakemlerin yaşlarına göre Maslach Tükenme Ölçeği puanları dağılımı (n=100)

Maslach Tükenme Ölçek Puanı ve Alt Grupları	18-21 (n=11) Mean Rank	22-25 (n=24) Mean Rank	26 ve üzeri (n=65) Mean Rank	Anlamlılık KW ve P
Tükenme	50.68	45.79	55.21	.861 .650
Kuşkuculuk	54.41	46.04	51.48	.916 .633
Mesleki Yeterlik	30.59	47.63	54.93	7.107 .029
Ölçek Toplamı	38.00	45.10	54.61	4.180 .124

Araştırmaya katılan hakemlerin yaşlarına göre Maslach Tükenme Ölçek puanlarına bakıldığında, 18-21, 22-25 yaş, 26 ve üzeri yaş hakemlerde yüksek puanın sırasıyla kuşkuculuk boyutunda (54.41), mesleki yeterlik boyutunda (47.63) ve tükenme boyutunda (55.21); en düşük puanın ise yine yaş gruplarına göre sırasıyla mesleki yeterlik boyutunda (30.59), tükenme boyutunda (45.79) ve kuşkuculuk boyutunda (51.48) olduğu görülmektedir. Hakemlerin yaşlarına göre Maslach Tükenme Ölçek puanlarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir değer olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Hakemlerin hizmet yılına göre Maslach Tükenme Ölçeği puanları dağılımı (n=100)

Maslach Tükenme Ölçek Puanı ve Alt Grupları	1-5 Yıl (n=61) Mean Rank	6-10 Yıl (n=20) Mean Rank	11 Yıl ve üzeri (n=19) Mean Rank	Anlamlılık KW ve P
Tükenme	51.56	50.43	47.18	.331 .848
Kuşkuculuk	50.55	45.93	55.16	1.075 .584
Mesleki Yeterlik	47.77	50.28	59.50	2.430 .297
Ölçek Toplamı	49.94	48.65	54.24	.420 .811

Araştırmaya katılan hakemlerin hizmet yılına göre Maslach Tükenme Ölçek puanlarına bakıldığında, 1-5 yıl, 6-10 yıl, 11 yıl ve üzeri hakemlerde en yüksek puanın sırasıyla tükenme boyutunda (51.56) ve (50.43), mesleki yeterlik boyutunda (59.50); en düşük puanın ise yine hizmet yılına göre sırasıyla mesleki yeterlik boyutunda (47.77), kuşkuculuk boyutunda (45.93) ve tükenme boyutunda (47.18) olduğu görülmektedir. Hakemlerin hizmet yılına göre Maslach Tükenme Ölçek puanlarına bakıldığında İstatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Hakemlerin kategorilerine göre Maslach Tükenme Ölçeği puanları dağılımı (n=100)

Maslach Tükenme Ölçek Puanı ve Alt Grupları	Ulusal (n=16) Mean Rank	İl Hakemi (n=79) Mean Rank	Bölgesel (n=5) Mean Rank	Anlamlılık KW ve P
Tükenme	47.09	51.81	40.70	.956 .620
Kuşkuculuk	52.03	51.66	27.30	3.667 .160
Mesleki Yeterlik	42.59	51.37	62.10	2.110 .348
Ölçek Toplamı	46.16	52.06	39.70	1.282 .527

Araştırmaya katılan hakemlerin kategorilerine göre Maslach Tükenme Ölçek puanlarına bakıldığında, ulusal hakemlerde en yüksek puanın kuşkuculuk alt boyutunda (52.03), en düşük puanın ise mesleki yeterlik boyutunda (42.59) olduğu; il hakemlerinde en yüksek puanın tükenme boyutunda (51.81), en düşük puanın ise mesleki yeterlik boyutunda (51.37) olduğu; bölgesel hakemlerde en yüksek puanın mesleki yeterlik boyutunda (62.10), en düşük puanın ise kuşkuculuk boyutunda (27.30) olduğu görülmektedir.

Hakemlerin kategorilerine göre ölçek puanlarına bakıldığında İstatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7. Hakemlerin eğitim durumlarına göre Maslach Tükenme Ölçeği puanları dağılımı (n=100)

Maslach Tükenme Ölçek Puanı ve Alt Grupları	Lisans (n=75) Mean Rank	Yüksek Lisans (n=6) Mean Rank	Doktora (n=1) Mean Rank	Diğer (n=18) Mean Rank	Anlamlılık KW ve P
Tükenme	51.50	44.75	31.50	49.31	.788 .852
Kuşkuculuk	51.71	43.67	22.00	49.31	1.589 .662
Mesleki Yeterlik	47.65	55.25	86.50	58.78	3.986 .263
Ölçek Toplamı	50.83	40.50	47.00	52.64	.836 .841

Araştırmaya katılan hakemlerin eğitim durumlarına göre Maslach Tükenme Ölçek puanlarına bakıldığında, lisans, yüksek lisans, doktora ve diğer kritere sahip olan hakemlerde en yüksek puanın sırasıyla kuşkuculuk boyutunda (51.71), mesleki yeterlik boyutunda (55.25), (86.50) ve (58.78); en düşük puanın ise yine eğitim durumlarına göre sırasıyla mesleki yeterlik boyutunda (47.65), kuşkuculuk boyutunda (43.67), (22.00) ve (49.31) olduğu görülmektedir. Hakemlerin eğitim durumlarına göre Maslach Tükenme Ölçek puanlarına bakıldığında İstatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Tartışma

Hakemlerin mesleki tükenmişlik puanları orta derecededir (42,86±15,03). Benzer bir sonuç, 2014 yılında Ürdün'de toplam 120 hakem üzerinde yapılan çalışmada bulunmuştur. Çalışma futbol, basketbol, voleybol ve hentbol hakemleri üzerinde yapılmış olup, hakemlerin tükenmişlik seviyelerinin orta derecede olduğu bulunmuştur (Al-Haliq ve ark., 2014). Hakemler en yüksek ortalama değeri mesleki yeterlik boyutunda (29,60±7.24), en düşük ortalama değeri ise kuşkuculuk boyutunda (4,10±6.31) almışlardır. Bu sonuç hakemlerin mesleki yeterlik olarak tükenme düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Son yıllarda futbol müsabakalarında hakemlere yönelik olarak yapılan sportmenliğe aykırı davranışlar sonucu, hakemlerin mesleki yeterliliğinde tükenmeye yol açtığı düşünülmektedir. 2010-2011 sezonunda İran'da 67 futbol süper lig hakemi üzerinde yapılan, duygusal zeka ile tükenmişlik arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada hakemlerinin ortalamanın üzerinde duygusal zekaya sahip olduğu ve düşük düzeyde hakemlik tükenmişliğine sahip olduğu bulunmuştur (Alam ve ark, 2012).

Hakemlerin cinsiyetleri ile ölçek puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değer bulunmamıştır. Hentbol, basketbol ve voleybol liglerinde görev yapan 222 klasman

hakeminin iş doyumu düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, hakemlerin cinsiyetlerine göre içsel doyum ortalama puanları istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Ancak hakemlerin cinsiyetlerine göre dışsal doyum ortalama puanları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Karataş ve ark. 2013). Erkek hakemler her üç alt boyutta da orta değer üzerinde ve birbirlerine yakın puan almışlardır. Bunun nedeni olarak aynı işin benzer koşullarda altında yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yaş arttıkça tükenmişlik ortalama puanının arttığı gözlenmektedir. Araştırmada hakemlerin yaşları ile ölçek puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değer bulunmamıştır. 2010-2011 sezonunda klasman futbol hakemlerinin mesleki tükenmişlik ve iş doyum düzeylerinin incelendiği bir çalışmada yaş ile tükenmişlik düzeyi arasında bir ilişki bulunmadığı belirtilmiştir. Çalışmamızı destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir (Kargün ve ark., 2012). 2010-2011 sezonunda 198 futbol klasman hakeminin iş doyumları ve mesleki tükenmişliklerini çeşitli faktörler açısından incelemeyi amaçlayan çalışmada yaş değişkenine bağlı olarak iş doyum ölçeğinden alınan puanlar arasında istatistiksel olarak bir farklılık tespit edilmemiştir (Kargün, 2011). Karademir (2012) futbol hakemleri üzerinde yaptığı çalışmada yaş arttıkça duygusal tükenme düzeyinin de arttığını belirtmektedir.

Hakemlerin hizmet yılı ile ölçek puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değer bulunmamıştır. Meslekteki hizmet yıllarına bağlı olarak futbol hakemlerinin meslekteki hizmet yıllarına göre iş doyum ölçeğinde aldıkları puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlılık tespit edilmemiştir (Kargün, 2011). Hizmet yılı ve iş tatmini arasındaki ilişki incelendiğinde, hizmet yılına bağlı olarak iş tatmini algısının değişmediği görülmektedir (Geyik 2016). Al-Haliq ve arkadaşlarının (2014) çalışmalarında daha az deneyimli hakemlerin (5 yıldan az) daha yüksek tükenmişlik düzeylerine sahip oldukları belirtilmektedir.

Hakemlerin kategorileri ile ölçek puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değer bulunmamıştır. Klasman hakemlerinin, klasman durumlarına göre iş doyum ölçeğinde aldıkları puanların arasında fark görülmemiştir (Karataş ve ark., 2013; Kargün, 2011).

Hakemlerin eğitim durumları ile ölçek puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değer bulunmamıştır. Eğitim durumuna göre; lise, lisans ve yüksek lisans mezunu hakemlerin iş doyum ve tükenmişlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Kargün, 2011). Türkiye Futbol Liglerinde faal olarak görev yapan süper lig futbol hakemlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelendiği çalışmada eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (Şirin ve Döşyılmaz, 2017). 2012 yılında Türkiye Futbol Federasyonu altında görev yapmakta olan 272 hakem üzerine yapılan çalışmada hakemlerin eğitim durumları değişkenine göre duygusal tükenme ve duyarsızlaştırma alt boyutlarında anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir (Karademir, 2012).

Sonuç

Araştırmanın Balıkesir il hakemleri üzerinde daha önce yapılmaması, genç ve eğitim düzeyi yüksek bir örneklem üzerinde yapılmış olması araştırmayı diğer çalışmalardan ayıran temel bir özelliktir. Araştırmada hakemlerin tükenmişlik düzeylerinin orta derecede olduğu bulunmuştur.

Yaş, cinsiyet, hizmet yılı, kategori ve eğitim durumları ile ölçek puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değer bulunmamıştır. Hakemlerin çoğunluğunun genç yaşta olması ve hizmet yıllarının fazla olmaması tükenmişlik düzeylerinin artmasını önleyen önemli bir faktör olarak düşünülmektedir. Cinsiyet değişkeni ile ölçek puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir değer bulunmamıştır. Erkek hakemlerin üç alt boyutta orta değer üzerinde ve birbirlerine yakın puan almaları 26 yaş ve üzeri grubun homojen dağılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Hakemlerin yaşları ile hizmet yılı arttıkça tükenmişlik ortalama puanının arttığı gözlenmektedir. Hakemlerin kategorilerine göre bakıldığında bölgesel hakemlerin sayısının az olmasına rağmen mesleki yeterlik boyutunda en yüksek puan aldığı görülmektedir. Hakemlerin eğitim durumlarına göre en yüksek eğitim seviyesine sahip olan hakemin en yüksek mesleki yeterlik puan aldığı görülmektedir.

Yazar Notu

Bu çalışma 23-26 Kasım 2018 tarihleri arasında Manisa'da düzenlenen Dünya Spor Bilimleri Araştırmaları Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Doç.Dr. Ahmet Haktan SİVRİKAYA
Balıkesir Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
Çalış Yerleşkesi 10100 Balıkesir, Türkiye
E-posta: sivrikaya@balikesir.edu.tr

Kaynaklar

1. **Alam, S., Mombeni, H., Maleki, B., Monozami, M., Alam, Z., Vatandoust, M., ve Nasirzade, A.** (2012). The relationship between emotional intelligence and Burnout in Iranian soccer super league referees. *Current Research Journal of Biological Sciences*, 4(5), 544-50.
2. **Al-Haliq, M., Altahayneh, Z. L., Oudat, M.** (2014). Levels of Burnout among sports referees in Jordan. *Journal of Physical Education and Sport*, 14(1), 47-51.
3. **Alpar, R.** (2018). *Spor Bilimlerinde Uygulamalı İstatistik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
4. **Cardinell, C. F.** (1981). Mid-life professional crises: Two hypotheses. *The annual Meeting of the National Conference of Professors of Educational Administration*, Seattle.
5. **Christian, A.** (2002). *Futbol A.Ş.* (Çev. A. Berktaş). İstanbul: Kitap Yayınevi.

6. **Ergin, C.** (1999). Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach tükenmişlik ölçeğinin uyarlanması. VII. Ulusal psikoloji kongresi bilimsel çalışmaları. *Türk Psikologlar Derneği Yayını*, 143-54.
7. **Freudenberger, H. J.** (2002), Staff Burnout. *Journal of Social Issues*, 30,159-65.
8. **Geyik, Y.** (2016). *Gençlik hizmetleri ve spor il müdürlüğünde görev yapan personelin iş tatmin düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
9. **IFAB, Oyun Kuralları**, 2018
10. **Karademir, T.** (2012). The factors that influence the burn-out condition of city football referees. *Journal of Physical Education and Sports Management*, 3(2), 27-34.
11. **Karataş, Ö., Savucu, Y., Biçer, S. Y., Yıldırım, E. ve Çevrim, H.** (2013). Hentbol, basketbol, voleybol klasman hakemlerinin iş doyumu düzeylerin incelenmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 8(2),35-45.
12. **Kargün, M., Albay, F., Canikli, A., ve Güllü, M.** (2012). Türk futbol hakemlerinin iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 30-38.
13. **Kargün, M.** (2011). *Futbol hakemlerinin iş tatmini ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin çeşitli faktörler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
14. **Kavla, E.** (1998). *Hemşirelerde iş doyumu ile tükenmişlik ilişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
15. **Morgan, C. T.** (1980). *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı* (Çev. Ş. Karakaş). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayını.
16. **Orta, L.** (2002). Dünya ve Türkiye'de futbol hakemliğinin başlangıcı ve gelişimi. *Spor Araştırmaları Dergisi*, 6(16),79-89.
17. **Şirin, Y. ve Döşyılmaz, E.** (2017). Türkiye süper lig futbol hakemlerinin iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(1), 87-96.
18. **Uzun, B.** (2004). Türkiye Futbol Federasyonu. *Futbol Dergisi*, 11, 29.